

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1940 kl. 9 f. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring av 3 kap.
6 § giftermålsbalken.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 140, vilken behandlats av första lagutskottet, ha herrar *Hoppe* och *Ekdahl* hemställt, att riksdagen ville besluta, att 3 kap. 6 § giftermålsbalken får följande lydelse: »Är trolodad dödligt sjuk, eller kallas mannen till uppbrott mot fienden eller inkallas han till militärtjänstgöring vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap, må äktenskapet ingås utan att lysning föregått.» I motionens syfte har herr *Dahlbäck* instämt.

I fråga om de skäl som föranlett motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Sedan utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionen från ärkebiskopen, biskoparna i Lunds, Göteborgs, Härnösands och Luleå stift samt borgmästaren i Stockholm i egenskap av vigselförrättare, ha sådana yttranden inkommit (se *bilaga A—F*). Därjämte har till utskottet inkommit en skrivelse från Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse (se *bilaga G*).

Nya giftermålsbalken har bibehållit reglerna om att lysning till äktenskap skall äga rum inom vederbörande församling (3 kap. 1 §). Syftet med lysningen är att vinna utredning, huruvida hinder mot det tillämnade äktenskapet föreligger. Lysning sökes hos den präst som för kyrkoböckerna. Sedan denne i stadgad ordning undersökt att hinder mot äktenskapet icke föreligger, skall han genast utfärda lysningsedel. Själva lysningen försiggår därefter genom lysningssedelns kungörande i kyrkan tre söndagar å rad. Menar någon att hinder mot äktenskapet möter, har han att anmäla och styrka det inför prästen. När lysning avkunnats i föreskriven ordning utan att hinder mot äktenskapet yppats, må vigsel ske (3 kap. 2—5 §§).

I vissa fall medger giftermålsbalken emellertid, att äktenskapet må ingås, utan att lysning föregått. Förutsättningen är, att trolodad är dödligt sjuk eller att mannen kallas till uppbrott mot fienden (3 kap. 6 §). Det ankommer på vigselförrättaren att bedöma om förutsättningarna för lysnings bortfallande äro för handen. Även då så finnes vara fallet skall undersökning äga rum, huruvida hinder mot äktenskapet föreligger. Trolodad, som är kyrkobokförd i svensk församling vars böcker ej föras av vigselförrättaren, skall för honom förete äktenskapsbetyg, och i övrigt skola de trolovade fullgöra vad enligt lag förutsättes för erhållande av lysning. Om

vigsselförrättaren finner äktenskapshinder icke föreligga, får vigsel äga rum. Han skall på vanligt sätt sörja för att anteckning om vigseln sker, men han har ej att vidtaga någon åtgärd för vigselns kungörande i kyrkan eller eljest. Den omständigheten att vederbörlig lysning icke föregått i fall då så bort ske, föranleder icke därtill att vigseln är utan verkan (4 kap. 7 och 9 §§).

I lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål stadgas, att präst som förrättar vigsel, då laga hinder mot äktenskapet möter, eller viger utan att lysning i stadgad ordning föregått, eller eljest åsidosätter vad honom i egenskap av vigselförrättare åligger, skall dömas såsom i allmän strafflag om brott av ämbetsman är stadgat (4 §). Dessutom stadgas i lag den 12 november 1915 ansvar för särskild vigselförrättare i vissa fall.

I äldre rätt funnos motsvarigheter till de i 3 kap. 6 § giftermålsbalken nu upptagna undantagen. Sålunda stadgades i 7 kap. 2 § äldre giftermålsbalken: »Förr än vigsel sker, skall tre söndagar lysas av predikstolen i den församling, där bruden tages; utan så är, att uppbrott sker emot fienden, eller mannen för annat rikets ärende utskickad varder; då må lysning ske allenast på en söndag, eller helgdag, dock vigsel ej förr, än två dagar därefter, som i kyrkoordningen vidare sägs.» I 1686 års kyrkolag fanns följande stadgande, som ävenledes innebar undantag från lysningsförfarandet: »För alla, som vilja äktenskap fullborda, bör av predikstolen lysas tre söndagar å slag, i den församling, där bruden tages, med bägges deras namn och tillnamn: men där en bliver av överheten i något hastigt ärende utskickad, eller ett oförmodligt uppbrott sker emot rikens fiender, då må alla tre lysningarna ske på en gång, och det utan åtskillnad på en sön- eller annan helgdag; vilket ock bör förstås om fästman, såväl som ock om fästmö, som ligger på sotsäng.»

Rörande lysningen såsom publikationsförfarande anför lagberedningen i sitt den 15 september 1913 avgivna betänkande med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m. (sid. 231—232):

»Att bestämmelserna om äktenskapshindren icke kunna medföra avsedd verkan, med mindre före äktenskapets ingående sker en prövning huruvida laga hinder möter, är uppenbart. En sådan prövning måste alltså fortfarande förekomma. Icke lika klart är däremot, om denna prövning bör ställas i samband med ett sådant publikationsförfarande som lysningen. Dennas huvudsakliga ändamål är att, sedan de trolovades hinderlöshet blivit förberedelsevis konstaterad från det allmännas sida, göra det tillämnade äktenskapet kunnigt och sålunda varsko den enskilde att i tid framlägga de hinder mot äktenskapet, som må vara honom kända. Givet är att detta syfte förlorar i betydelse, i samma mån som den förberedande prövningen kan göras mera tillförlitlig och, å andra sidan, kännedomen om de

trolovades personliga förhållanden blir, till följd av befolkningens ökade rörlighet, bland församlingsborna mindre ingående. I vårt land erbjuda kyrkoböckerna, vilkas fullständiga och fortlöpande anteckningar följa personen i fråga vart han flyttar, ett synnerligen säkert underlag för den hindersrannsakan, som föregår lysningens utfärdande. Den utredning, som vunnits genom de av beredningen till prästerskapet utsända förfrågningar, giver ock vid handen att lysningen blott i sällsynta undantagsfall framkallar anmälan om hinder. Och det synes vara så gott som utan exempel att sådan anmälan avser annat än att den trolovade redan är bunden genom äldre trolovning eller ofullkomnat äktenskap eller att han försummat sin avvitringskyldighet. Då nu enligt förslaget de ofullkomnade äkten-skapen avskaffas samt trolovning och bristande avvitring ej vidare skola utgöra äktenskapshinder, kunde det ifrågasättas om själva lysningen, kungörandet, i den tillämnade nya lagstiftningen har någon egentlig uppgift att fylla.

Även om den prövning av de trolovades hinderslöshet, som verkställes med ledning av kyrkoboksanteckningarna, är än så grundlig, torde den emellertid ej utgöra ett fullt osvikligt medel mot att icke något av de uppställda hindren bliver obeaktat. Utesluten är då icke den möjligheten att ett kungörande av det tillämnade äktenskapet bringar sådant hinder i dagen. Med den lättnad i avseende å bevisningen om hinderslöshet, förslaget på vissa punkter bereder de trolovade, vinner denna möjlighet ökad betydelse. Härtill kommer, att själva kungörandet kan antagas stundom avhålla den, vilken vet att ett äktenskapsförbud är å honom tillämpligt, från att trotsa detsamma; även om han trott sig äga utsikt att dölja hindret vid den förberedande prövningen, ryggar han tillbaka för den offentlighet hans förehavande vinner genom själva lysningen. Beredningen har sålunda ansett kungörandet ej vara ett så betydelselöst medel till förebyggande av äktenskapshinders åsidosättande, att det bör genom den nya lagstiftningen avskaffas.»

Det i 3 kap. 6 § upptagna undantaget motiverar lagberedningen på följande sätt (sid. 278):

»Att medge undantag från det fastställda lysningsförfarandet för det fall, att mannen varder utskickad för annat rikets ärende än krig, har ej syntes erforderligt. Däremot har beredningen ansett sådant undantag vara av nöden i de båda övriga förut nämnda fallen; och på det att ändamålet med undantagsbestämmelsen måtte säkrare vinnas, har denna i förslaget, liksom i flera nyare utländska lagar, fått det innehåll, att lysning må uti ifrågavarande händelser kunna alldeles utebliva. Å vederbörande vigselförrättare ankommer det att bedöma om förutsättningarna för lysningens bortfallande äro för handen. Vigselförrättaren har ock att, såsom i 4 kap. 5 § närmare stadgas, före vigseln verkställa prövning angående de trolovades hinderslöshet.»

Sedan på hösten 1939 fråga uppkommit om tillämpligheten av 3 kap. 6 § giftermålsbalken beträffande vissa till militärtjänst inkallade, har presidenten i Svea hovrätt Birger Ekeberg på anmodan av justitie- och ecklesiastikministrarna gjort följande i motionen återopade uttalande beträffande de s. k. krigsvigslarna.

»Enligt 3 kap. 6 par. giftermålsbalken må äktenskap ingås utan att lysning föregått, om mannen kallas till uppbrott mot fienden. Då sistnämnda uttryck efter förebild i äldre rätt upptogs i gällande lag, hade man närmast tankarna riktade på fall av krig och allmän mobilisering vid överhängande krigsfara. Stadgandet får emellertid i viss utsträckning anses tillämpligt även då mannen i ett utrikespolitiskt läge sådant som det nu rådande inkallas till militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering. Vigsel bör nämligen även här få äga rum utan att lysning föregått, om i det särskilda fallet det framstår såsom ovisst, huruvida vigsel kan komma till stånd före en allvarlig tillspetsning av läget, därest lysning måste avvaktas.

Vigselförrättaren har att bedöma, huruvida förutsättningarna för lysningens bortfallande äro för handen. Han skall också verkställa den prövning av de trolovades hinderslöshet som i normala fall föregår lysningen. Trolovad, som är kyrkobokförd i svensk församling vars böcker ej föras av vigselförrättaren, skall för honom förete äktenskapsbetyg, och i övrigt skola de trolovade fullgöra vad enligt lag förutsattes för erhållande av lysning. Om vigselförrättaren ej finner äktenskapshinder föreligga, får vigsel äga rum. Han skall på vanligt sätt sörja för att anteckning om vigseln sker, men han har ej att vidta någon åtgärd för vigselns kungörande i kyrkan eller eljest.

Skulle vigselförrättaren utan tillräckliga skäl medge vigsel utan lysning, inverkar detta ej på vigselns giltighet.»

Utskottet. Sedan hösten 1939 ha inkallelser ägt rum till tjänstgöring vid krigsmakten jämlikt § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering. För åtskilliga av de sålunda inkallade har frågan om äktenskaps ingående hastigt aktualiserats och därvid har spørsmålet om tolkningen av 3 kap. 6 § giftermålsbalken uppkommit. Enligt det i motionen återopade uttalandet av presidenten Ekeberg får nyssnämnda stadgande i viss utsträckning anses tillämpligt även då mannen i ett utrikespolitiskt läge sådant som det nu rådande inkallas till militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering; vigsel bör nämligen då få äga rum utan att lysning föregått, om i det särskilda fallet det framstår såsom ovisst huruvida vigsel kan komma till stånd före en allvarlig tillspetsning av läget, därest lysning måste avvaktas.

Emellertid kunna under de nu rådande utomordentliga förhållandena även andra omständigheter än inkallelse till militärtjänstgöring förorsaka, att det

av lysningsförfarandet framkallade uppskovet med vigsel medför väsentliga olägenheter för kontrahenterna. Sålunda ligger det nära till hands att göra en jämförelse med de personer som begivit sig till Finland för att inträda i den svenska frivilligkåren eller för att tjänstgöra vid sjukvård eller såsom civilarbetare. De omständigheter under vilka handelsflottans män sedan krigsutbrottet fullgöra sina uppgifter ha visat sig innebära betydande risk för deras liv, varför även för sjöfolkets del bärande skäl ofta torde kunna förebringas för vigsel utan förutgången lysning. Därest lagen om tjänstplikt sättes i tillämpning, kunna även fall uppkomma som i förevarande hänseende torde böra jämföras med inkallelse till militärtjänstgöring.

Man synes näppeligen kunna i alla de nu berörda fallen komma till en befogenhet för vigselförrättaren att viga utan föregående lysning enbart genom att lita till vad som genom tolkning kan bringas in under nuvarande lydelsen av 3 kap. 6 § giftermålsbalken, vilken paragraf — bortsett från dödlig sjukdom — endast talar om det fallet att »mannen kallas till uppbrott mot fienden». Vissa av de anförda fallen förete kanske snarare släktskap med ett i äldre rätt förekommande undantag »att mannen för annat rikets ärende utskickad varder», vilket undantag blivit borttaget vid tillkomsten av 1915 års lag om äktenskaps ingående och upplösning. Det gemensamma draget ligger däri, att det är fråga om en pliktuppfyllelse i det allmännas intresse, vilken innebär fara att vigsel ej kan komma till stånd, därest lysning skall avvaktas.

Redan när det gällt krigsvigsel för personer som inkallats till militärtjänstgöring synes tolkningen av 3 kap. 6 § giftermålsbalken ha vållat svårigheter i praktiken. Dessa svårigheter kunna icke anses helt undanröjda genom nyss berörda auktoritativa uttalande. Beträffande andra kategorier torde möjligheterna att föra dem under denna paragraf vara mycket begränsade eller helt uteslutna. Man lär nämligen icke kunna bortse från det förhållandet, att paragrafen är avfattad med tanke på det militära försvaret. Den nutida krigsföringens beskaffenhet har emellertid medfört, att även civil tjänst kan vara förenad med allvarlig fara samtidigt som den är av väsentlig vikt för det allmänna. Med hänsyn härtill finner utskottet, att möjligheterna att erhålla vigsel utan föregående lysning böra utvidgas. Ehuru en sådan lagändring föranletts av och främst torde böra taga sikte på särskilda av krig förorsakade utomordentliga förhållanden, kan det möjligen finnas lämpligt att den ges en vidare omfattning.

Med beaktande av nu angivna synpunkter har utskottet haft under övervägande, huruvida icke 3 kap. 6 § giftermålsbalken borde givas det innehåll, att då trolövd är dödligt sjuk, eller mannen kallas till uppbrott mot fienden, eller eljest allvarlig fara föreligger att vigsel ej kan komma till stånd om lysning skall avvaktas, äktenskapet må ingås utan att lysning föregått.

Därest ändring vidtages i nämnda paragraf synes böra övervägas, att i 4 kap. 7 § giftermålsbalken införas stadgande därom, att om någon av

de trolovade är kyrkobokförd i svensk församling, vars böcker föras av vigselförrättaren, denne skall ombesörja att kungörelse om vigseln varder nästa söndag i kyrkan uppläst med angivande av bägges fullständiga namn jämte yrke och hemvist. Därigenom skulle bl. a. tillgodoses intresset av att ingångna äktenskap bliva bekantgjorda, och olägenheterna av lysningens bortfallande skulle i någon mån undanröjas.

Det torde lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:t att verkställa den närmare utredning som kan finnas erforderlig samt att därefter för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Sådant förslag synes med hänsyn till nu rådande utomordentliga förhållanden böra framläggas redan för innevarande riksdag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för innevarande riksdag framlägga förslag till sådan ändring i giftermålsbalken, att trolovade beredes vidgad rätt att erhålla vigsel utan att lysning föregått.

Stockholm den 12 mars 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Karl Emil Johanson*, *Wagnsson*, *Eskhult*, *Karl Karlsson*, *Karl Johan Olsson* och *Caap*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist* och *Lindmark*, fru *Östlund* samt herrar *Björling*, *Gezelius*, *Berg*, *Lindberg* i Stockholm och *Werner* i Höjen.

Bilaga A.

Till Riksdagens Första lagutskott.

Av Kungl. Maj:t har undertecknad, Ärkebiskop, anbefallts att till Utskottet överlämna yttrande angående en vid årets Riksdag i Andra kammaren väckt motion, nr 140, om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken, ävensom att till Herr Chefen för Justitiedepartementet ingiva avskrift därav. Till åtlydnad härav får jag anföra följande.

Enligt det av Herr Presidenten i Svea Hovrätt, på Herrar Justitie- och Ecklesiastikministrarnas anmodan, avgivna yttrandet bör gällande formulering av 3 kap. 6 § giftermålsbalken kunna tolkas så, att lysning må kunna bortfalla, då den manlige kontrahenten inkallats till militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering.

Motionärerna hemställa i sin ifrågavarande motion, att Riksdagen i texten till förevarande lagrum måtte göra ett tillägg, avseende inkallelse till militärtjänstgöring vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap.

Mot det föreslagna tillägget synes mig intet vara att sakligt erinra. Emellertid ligger den frågan nära till hands, om den av motionärerna föreslagna lagändringen täcker de av utomordentliga utrikespolitiska förhållanden föranledda fall, där undantag från det stående lysningsförfarandet skäligen böra medgivas.

I främsta rummet torde man komma att tänka på handelsflottans män i sjötjänst, för vilka det under exempelvis nu rådande förhållanden i vissa fall kan anses angeläget att före utresa få fullborda äktenskap, utan avvaktande av lysningsprocedurens slutförande. Man skulle visserligen kunna invända, att här icke föreläge samma tvångsmoment att lämna hemorten som beträffande de till militärtjänstgöring inkallade. I verkligheten torde dock, åtminstone i vissa fall, även här ur utkomstsynpunkt ett tvångsläge kunna föreligga. Därtill kommer att även formellt ett tvångsmoment kan inträda, då lagen om civil tjänsteplikt den 30 dec. 1939, nr 934, även kan tillämpas ifråga om sjöfolket. Därtill bör erinras om att sjömännen, icke minst i dylika allvarstider, kunna sägas utföra en för det allmänna högeligen nödvändig tjänst. Goda skäl synas mig således föreligga för att inbegripa jämväl denna kategori under undantagslagstiftningen.

Man torde ev. kunna ifrågasätta, om icke undantagslagstiftningen möjligen jämväl borde utsträckas till att gälla även sådana personer, som jämlikt tjänstepliktslagen anvisas arbete å annan ort under sådana omständigheter, att ovisst är, om de skola återvända.

Av det ovan anförda framgår, att jag å ena sidan instämmer med motionens syfte, men att jag å andra sidan icke finner den i motionens slutkläm formulerade lagtextändringen fullt tillfredsställande.

Den mest praktiska lösningen synes mig ligga däri, att åt Konungen överlämnas att närmare angeva de situationer, då vigselförrättare äger rätt att viga utan föregående lysning, varvid det fortfarande bör överlämnas åt vigselförrättaren att i varje särskilt fall pröva huruvida de således angivna be-

tingelserna för undantag äro för handen. En dylik ordning synes kunna uppnås, om till 3 kap. 6 § giftermålsbalken fogas ett stadgande av innebörd, att under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden Konungen äger förordna under vilka förutsättningar äktenskap må ingås utan föregående lysning.

Upsala den 19 februari 1940.

ERLING EIDEM.

Bilaga B.

Till Riksdagens Första lagutskott.

Sedan Kungl. Maj:t den 9 februari 1940 anbefallt mig att avgiva yttrande till Eder över en vid årets riksdag i andra kammaren väckt motion, nr 140, om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken, får jag i anledning härav anföra följande.

Jag kan instämma med motionärerna om att en ändring är nödvändig av de bestämmelser, som ligga till grund för äktenskaps ingående utan föregående lysning. Å andra sidan kan jag ej biträda motionen — den föreslår blott två nya bundna fall, då sådan vigsel skulle få äga rum. Åtskilliga andra förutsättningar för dylik vigsel kunna ju tänkas, t. ex. handelsflottans riskfyllda pliktuppfyllelse i tider, som de nuvarande, frivillig krigstjänstgöring i ett grannland, en »Lottas» inträde i krigstjänst o. s. v.

Det synes mig därför riktigast och mest rationellt, att till förenämnda lagrum fogas ett stadgande av innebörd, att under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden Konungen skulle äga förordna under vilka förutsättningar äktenskap finge ingås utan föregående lysning. Härigenom skulle ett smidigt tillämpningsförfarande kunna vinnas i denna utomordentligt viktiga angelägenhet och möjligheter sålunda öppnas för att utan exempelvis en uppräknig av tänkbara fall ändock kunna tillmötesgå befogade anspråk på vigsel utan lysning.

I detta sammanhang vill jag redan nu framhålla önskvärdheten av att i blivande bestämmelser om dessa vigslar föreskrift borde införas om att kungörelse om sådan vigsel skulle ske i samband med lysningarna söndagen efter dess förrättande i såväl mannens som kvinnans församling för ev. jävs anförande, vilka kunna medföra återgång av äktenskapet. Lund den 14 februari 1940.

EDV. RODHE.

/A. Neuman.

Bilaga C.

Till Riksdagens Första lagutskott.

Anmodad att avgiva yttrande över motion vid årets riksdag nr 140 angående ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken får jag härmed anföra följande.

Det av presidenten i Svea hovrätt på anmodan av vederbörande departementschefer avgivna utlåtandet, vilket i motionens motivering refereras, har tydligitvis så till vida löst problemet för nuvarande situation, att präst, som under angivna betingelser beviljar vigsel utan lysning, icke därför ådrager sig straffpåföljd. Å andra sidan synes mig enligt gängse svensk rättspraxis den i presidentens utlåtande innehållna lagtolkningen icke äga en gentemot parters olika yrkanden bindande kraft, så länge den icke bekräftats genom något av Kungl. Maj:t avkunnat utslag.

Under sådana omständigheter finner jag det vara önskvärt att den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 6 § av giftermålsbalken finge ändrad lydelse, som gjorde all tveksamhet onödig. Den av motionärerna föreslagna lydelsen av nämnda lagrum giver ett tacknämligt uppslag för frågans lösning. Sådan formuleringen här föreligger är den emellertid efter min mening i viss mening för vid, i annan mening för trång.

Den är för vid, då den skulle giva rättighet till vigsel utan lysning för all slags beredskapsinkallelse. Det är ju välbekant att för värnpliktiga i viss funktion inkallelsen, så länge icke allmän mobilisering äger rum, endast gäller någon eller några veckor.

Formuleringen är åter för trång, då den synes omöjliggöra undantagsbestämmelsens tillämpning på sjömän och andra, vilka understundom i krigstider måste i folkförsörjningens intresse brådstörtat begiva sig på sjöresor genom farozoner. Det har uppgivits att på sina håll s. k. krigsvigsel med stöd av det ovan anförda utlåtandet beviljats jämväl i sådana fall, och sakligt torde detta vara minst lika befogat som vid beredskapsinkallelse.

Bäst vore från prästerskapets synpunkt sett om Konungen vid tillfällen, då rikets säkerhet påkallade särskilda åtgärder sådana som de nu vidtagna, också utfärdade närmare bestämmelser om utökad tillämpning av giftermålsbalkens 3 kap. 6 § samt att härigenom enhetlig praxis komme till stånd och vederbörande pastorer finge klara direktiv att följa. Detta syfte torde lämpligast kunna vinnas om i lagtexten ett tillägg gjordes t. ex. av följande innehåll: Konungen äger att för tid då särskilda åtgärder till tryggande av rikets säkerhet vidtagas förordna om vidgad rätt till vigsel utan föregående lysning.

Göteborg den 20 februari 1940.

C. E. D. BLOCK.

Biskop i Göteborg.

Bilaga D.

Till Riksdagens Första lagutskott.

Genom nådig remiss den 9 februari 1940 anmodad avgiva yttrande över en inom andra kammaren väckt motion, nr 140, om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken får jag anföra följande.

Klarare bestämmelser än de nu i ovannämnda paragraf givna om undantag från det sedvanliga lysningsförfarandet äro nödvändiga. Den nämner såsom ett sådant undantagsfall: »Mannen kallas till uppbrott mot fienden.» I yttrande, auktoriserat genom justitie- och ecklesiastikministrarnas anmodan om yttrandets avgivande, har presidenten i Svea hovrätt förklarat, att detta stadgande avser icke blott krig och allmän mobilisering vid överhän-

gande krigsfara, utan även inkallelse till militärtjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, därest det utrikespolitiska läget synes hota med ett så nära förestående krigsutbrott, att lysning ej kan medhinnas om vigsel skall ske. I yttrandet förklaras ock, att det är vigselförrättaren, som har att härvidlag bedöma det utrikespolitiska läget. Emellertid försattes vigselförrättaren härmed i ett svårt läge. Somliga av de inkallade värnpliktiga önska lysning, övertygade om att erhålla permission för vigsel med tanke på att lysningens giltighetstid är begränsad. Andra begära vigsel utan lysning. Vad har vigselförrättaren annat att göra än att rätta sig efter respektive kontrahenters önskan? Han vet ju icke mer än de, vad redan nästa dag kan medföra i fråga om de utrikespolitiska förhållandena. Det blir realiter kontrahenterna, ej vigselförrättaren, som pröva huruvida lysning skall ske eller ej, något som ju icke kan vara lagens mening. Bestämmelser, som ge vigselförrättaren klara direktiv äro följaktligen av nöden.

Emellertid kan ifrågasättas huruvida den i motionen föreslagna formuleringen är helt tillfyllest. Uteslutet är väl icke att också kvinnor (om också på grund av frivilligt åtagande) komma att kallas till tjänstgöring i krig. Vidare må erinras om att de förhållanden, som kunna för personer vid krigsmakten aktualisera frågan om vigsel utan lysning, ofta kunna gälla också för civila personer i deras tjänsteutövning, t. ex. handelsflottans personal, samt att bestämmelser, som avse onormala förhållanden i regel böra göras provisoriska. Lämpligast torde därför vara, att Kungl. Maj:t utfärdar de förtydligande tillägg till § 6 kap. 3 giftermålsbalken, som äro nödiga under föreliggande förhållanden, varvid uppmärksamhet torde böra ägnas även den detaljen, huruvida undantagsbestämmelsen avser endast tiden *före* inkallelse eller om den får tillämpas jämväl *under* inkallelse vid tillfällig permission.

Önskvärt är att »krigsvigsel» må få kungöras från predikstolen närmaste söndag efter vigseln på det att bönen för förelysta måtte få gälla även dessa brudpar.

Härnösand den 19 februari 1940.

TORSTEN BOHLIN.

Bilaga E.

Till Riksdagens Första lagutskott.

På Kungl. Maj:ts anbefallning får jag härmed avgiva yttrande över en vid årets riksdag i andra kammaren väckt motion, nr 140, om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken.

Sedan de nu rådande förhållandena med förstärkt försvarsberedskap och partiell mobilisering inträtt, har stiftsstyrelsen i Luleå vid förfrågan från prästerskapet, huru ifrågavarande paragraf borde förstås, från början ansett sig böra lämna en tolkning, som i allt väsentligt stämmer överens med den av presidenten i Svea hovrätt avgivna förklaringen. På grund härav och i all synnerhet sedan denna förklaring blivit bekant, ha veterligen inom stiftet inga svårigheter vidare försports beträffande frågan om vigsel utan föregående lysning.

Den av presidenten i Svea hovrätt givna tolkningen av stadgandet i gifter-

målsbalkens 3 kap. 6 § synes innebära, att den som inkallats till militär-tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering icke bör vägras vigsel utan föregången lysning annat än i det fallet att det framstår som visst, att lysning med därpå följande vigsel kan komma till stånd, även om en allvarlig tillspetsning av läget skulle inträda.

I övervägande antal fall torde det framstå såsom ovisst, huruvida vigsel kan komma till stånd före en allvarlig tillspetsning av läget, därest lysning måste avvaktas, och torde sålunda de inkallade kunna erhålla vigsel utan föregående lysning.

Är presidentens förklaring här rätt uppfattad, torde de av motionärerna framhävda svårigheterna väsentligen reduceras. Vigselförrättaren har icke att bedöma det utrikespolitiska läget, den större eller mindre sannolikheten av en allvarlig tillspetsning av detta läge eller dylikt, för att kunna avgöra, huruvida förutsättningarna för lysningens bortfallande äro för handen. Han behöver icke ens kunna med ja eller nej besvara frågan huruvida vigsel kan komma till stånd före en allvarlig tillspetsning av läget, om lysning avvaktas. Det är nog, om han måste säga sig att svaret på denna fråga framstår såsom ovisst. I så fall bör vigsel utan föregående lysning få äga rum.

Någon ändring av kap. 3 § 6 i giftermålsbalken synes under dessa förhållanden knappast påkallad, utan torde den av presidenten i Svea hovrätt givna tolkningen av nämnda paragraf göra till fyllest.

Skulle likväl ett förtydligande av ifrågavarande paragraf anses påkallat torde mot den av motionärerna föreslagna formuleringen den invändningen kunna riktas, att det knappast är lämpligt att i en lag av giftermålsbalkens natur införa sådana tekniska och måhända rätt tillfälliga uttryck som »mobilisering» och »förstärkt försvarsberedskap». I stället synes paragrafen böra ansluta sig till hithörande stadganden i värnpliktslagen och sålunda hännyfta på inkallelse jämlikt § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 i nämnda lag. Enklast kunde paragrafen erhålla exempelvis följande lydelse: »Är troluvad dödligt sjuk, eller kallas mannen på grund av krig eller krigsfara till rikets försvar, må o. s. v.»

Det kunde tänkas, att det genom ett till ifrågavarande paragraf i giftermålsbalken fogat stadgande överlämnades åt Konungen att vid krigsfara förordna under vilka förutsättningar vigsel utan föregången lysning må äga rum. Emellertid bör icke möjligheten att erhålla sådan vigsel vara beroende av en lagstiftning in casu, som måhända under ogynnsamma förhållanden läte vänta på sig, och som kanske i sin tur komme att tarva ytterligare förklaringar. Lysningsförfarandet torde också i och för sig anses äga så stor vikt, att giftermålsbalken själv bör innehålla otvetydiga stadganden om de förutsättningar, under vilka det må bortfalla.

Luleå i Biskopsämbetet den 28 februari 1940.

BENGT JONZON.

Halvar Klefbom.

*Bilaga F.**Till Riksdagens Första lagutskott.*

Sedan Statsrådet och chefen för justitiedepartementet anmodat mig avgiva yttrande över en inom Andra kammaren väckt motion nr 140 om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken, får jag härmed anföra följande.

För egen del har jag tolkat den ifrågavarande bestämmelsen i 3 kap. 6 § giftermålsbalken om rätt till s. k. krigsvigsel så, att stadgandet måste anses ovillkorligt tillämpligt då mannen i ett utrikespolitiskt läge sådant som det alltsedan krigsutbrottet rådande inkallas till militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering.

Av skäl som anförts i motionen synes böra författningsmässigt klart och otvetydigt uttryckas, att rätt till vigsel utan föregående lysning föreligger, då mannen är inkallad till militärtjänstgöring vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap.

Jag anser mig emellertid böra framhålla, att i nuvarande läge föreligger ett behjärtansvärt behov av utvidgning av rätten till krigsvigsel till det fall att mannen blivit antagen som frivillig i den svenska frivilligkåren i Finland. Under min verksamhet som vigselförrättare har förekommit, att jag förrättat krigsvigsel då mannen visserligen motiverat sin begäran med avsikten att bege sig till den svenska frivilligkåren i Finland, men han förmått styrka att han alltjämt vore inkallad till svensk militärtjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering. Dock har jag flera gånger nödgats vägra sådan vigsel då mannen, som ämnade ansluta sig till frivilligkåren, erhållit avsked från svensk militärtjänst eller han icke varit inkallad till sådan militärtjänstgöring som förut nämnts.

Ävenledes kunna andra av de pågående krigen orsakade förhållanden föranleda till att krigsvigsel skäligen bör medges, såsom i fråga om handelsflottans män, vilka i utrikes fart äro utsatta för stor risk för livet.

De ovan angivna syftena torde lämpligen kunna tillgodoses genom föreskrifter, utfärdade av Konungen. För sådant ändamål bör till 3 kap. 6 § giftermålsbalken fogas ett stadgande av innebörd att under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden Konungen, utöver vad i denna paragraf sagts, äger förordna under vilka förutsättningar äktenskap må ingås utan föregående lysning.

Stockholm den 29 februari 1940.

GUNNAR FANT.

*Bilaga G.**Till Riksdagens Första lagutskott.*

Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse, som fått tillfälle att avgiva yttrande angående en av herrar Hoppe och Ekdahl i Andra Kammaren väckt motion nr 140 om ändring av 3 kap. § 6 i Giftermålsbalken, får härmed anföra följande:

Med livligt erkännande av motionärernas betydelsefulla insats till lösningen av denna fråga genom dess framförande i riksdagen kan Central-

styrelsen dock icke tillstyrka åtgärder i den riktning och omfattning som föreslås.

1. Å ena sidan medgiva nämligen de föreslagna nya bestämmelserna i onödigt stor omfattning ovillkorlig rätt till vigsel utan föregående lysning. Om exempelvis en värnpliktig inkallas till militärtjänstgöring vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap men får fullgöra denna tjänstgöring inom hemorten eller i dess närhet, föreligger naturligtvis ingen anledning att medgiva honom rätt till vigsel utan föregående lysning. Enligt motionärernas förslag skulle han dock tillerkännas en sådan ovillkorlig rätt.

Å andra sidan begränsar motionärernas förslag rätt till sådan vigsel på ett sätt, som säkerligen icke överensstämmer ens med vad de själva avse. I det nu aktuella läget här i Norden skulle exempelvis de s. k. Finlandsfrivilliga vara uteslutna från denna rätt. Detsamma gäller en kategori, som enligt Centralstyrelsens mening i detta sammanhang, därest lagändring kommer till stånd, bör ihåggkommas, nämligen handelsflottans män, av vilka ett mycket stort antal under rådande förhållanden fullgöra sin för landet utomordentligt betydelsefulla uppgift under ständigt överhängande livsfara.

2. Till belysning av här föreliggande problem tillåter sig Centralstyrelsen ytterligare anföra följande:

Det är tvivelsutan lagstiftarens mening med stadgandet i 3 kap. § 6 giftermålsbalken, att vigsel utan föregående lysning må äga rum, då vigselförrättaren finner allvarlig fara föreligga för att vigsel, på grund av förhållanden, över vilka de trolovade icke själva råda, icke skulle kunna komma till stånd, därest lysning dessförinnan måste avkunnas.

Sådan allvarlig fara föreligger givetvis i första hand, då trolovad är dödligt sjuk, varmed lagstiftaren säkerligen närmast avser *akut* sjukdom. Den föreligger också, då trolovad »kallas till uppbrott mot fienden». Det skall visserligen medgivas, att lagstiftaren sannolikt därmed avsett endast det fall, att vårt land redan skulle befinna sig i krigstillstånd med främmande makt, även om givetvis själva krigshandlingen icke nödvändigtvis behöver vara påbörjad. Men med den karaktär, som hela frågan om krig och försvar numera erhållit, torde det få anses vara i allra bästa överensstämmelse med lagstiftarens och således även med själva lagens mening, om man tolkar uttrycket »kallats till uppbrott mot fienden» såsom avseende icke blott all inkallelse till militärtjänstgöring för att under hotande krigsfara vaka över och värna fosterlandets säkerhet, utan även varje fullgörande av sådan med uppenbar livsfara förenad tjänst, varigenom landets normala livsföring i möjligaste mån befrämjas och säkerställs.

Skulle man emellertid anse, att en dylik tolkning av stadgande i 3 kap. § 6 Giftermålsbalken visserligen kan vara önskvärd men dock icke tillåten, är det uppenbarligen icke riktigt att, såsom motionärerna föreslå, genom uppräknande av specialfall noga begränsa lagens rättsverkningar att omfatta allenast dessa men icke andra snarlikt förhållanden. Det riktiga och av omständigheterna nu påkallade förfaringsättet synes snarast vara det rakt motsatta, d. v. s. att giva åt detta stadgande en så allmän formulering, att det kan tillämpas på alla fall, då — även enligt motionärernas mening — vigsel utan föregående lysning må kunna äga rum. Vigselförrättaren bör med andra ord tillerkännas befogenhet att viga utan föregående lysning, då han finner allvarlig fara föreligga för att vigsel på grund av den trolovades dödliga sjukdom eller på grund av hans med livsfara förenade tjänstgöring under rådande krig eller hotande krigsfara, icke skulle kunna komma till stånd, därest lysning dessförinnan måste avkunnas.

Det kan icke gärna föreligga några allvarliga betänkligheter mot att fortfarande lägga ett dylikt avgörande i den enskilde vigselförrättarens hand. Det blir ju vederbörande församlings pastor, som här alltid blir den avgörande, och man kan tryggt förutsätta, att han icke utan verkliga skäl kommer att tillgripa den här förutsatta utvägen. Med hänsyn till stadgandet i 4 kap. § 9 Giftermålsbalken uppkomma inga som helst olägenheter för vederbörande trolovade.

Måhända skulle man, för att förebygga varje möjlighet till missbruk av den vigselförrättaren i här föreliggande avseende tillkommande befogenheten kunna till 3 kap. § 6 foga den bestämmelsen, att Konungen — utom beträffande trolovads dödliga sjukdom — äger att bestämma tid, under vilken stadgandet i övrigt får tillämpas. Det förefaller likväl, som om en dylik tilläggbestämmelse knappast vore av behovet påkallad.

Om överhuvud taget någon lagändring i anledning av motionärernas yrkande anses böra genomföras, tillåter sig Centralstyrelsen föreslå ungefärligen följande formulering av 3 kap. 6 § Giftermålsbalken:

»Är trolovad dödligt sjuk eller föreligga sådana utomordentliga av krig eller hotande krigsfara föranledda förhållanden, att allvarlig svårighet möter för de trolovade att erhålla vigsel, därest lysning dessförinnan skall avkunnas, må äktenskapet, där förutsättningarna härför i övrigt enligt denna lag äro förhanden, ingås utan att lysning föregått.»

För Allmänna Svenska Prästföreningens Centralstyrelse:

GUSTAF LJUNGGREN.

Per Pehrsson.

Den 28 februari 1940.